

Republiek van Suriname

Nationaal Werkgelegenheidsrapport, 2006

*Ministrie of Labour,
Technological Development and Environment*

INHOUDSOPGAVE

Lijst van gebruikte afkortingen

Begrippen verklaring

Introductie

- 1 De Surinaamse Economie**
 - 1.1 Structuur van de economie
 - 1.2 Ontwikkeling van de economie, 1993-2004
 - 1.3 Economische vooruitzichten

- 2 Het sociaal Profiel van Suriname**
 - 2.1 Armoede
 - 2.2 Onderwijs
 - 2.3 Gezondheidszorg
 - 2.4 Huisvesting

- 3. De Surinaamse Arbeidsmarkt**
 - 3.1 Demografische karakteristieken van Suriname
 - 3.2 Het arbeidspotentieel
 - 3.2.1 De werkzame bevolking
 - 3.2.2 De werkloze bevolking
 - 3.3 Werkgelegenheid
 - 3.4 Werkloosheid
 - 3.5 De lonen
 - 3.6 Kinderarbeid
 - 3.7 Het sociaal zekerheidsstelsel
 - 3.8 Uitdagingen voor het arbeidsmarkt beleid

- 4 Het Macro-Economisch en Sectoraal Beleid**
 - 4.1 Het macro-economisch beleid
 - 4.2 Het beleid voor de sector onderwijs
 - 4.3 Het beleid voor de agrarische sector
 - 4.4 Het beleid voor de sector huisvesting
 - 4.5 Het beleid voor de sector volksgezondheid

Lijst van Afkortingen

BBP:	Bruto Binnelands Product
CARICOM:	Caribbean Community
CSME:	CARICOM Single market and Economy
CBvS:	Centrale Bank van Suriname
IMF:	International Monetary Fund
VOS:	Voorgezet Onderwijs op Seniorenniveau
CAO:	Collectieve Arbeidsovereenkomst
MOP:	Meerjaren ontwikkelingsplan
WTO:	World Trade Organisation

Begrippen Verklaring

Arbeidspotentieel / economisch actieven / arbeidsaanbod:

Personen in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar, die een activiteit ontplooiën waarvoor zij in geld of in natura beloning ontvangen in de vorm van loon/salaris, winst of producten verkregen uit eigen arbeid of die proberen tot een dergelijke activiteit te komen in dienst van een ander of door zelfstandig een dergelijke activiteit te ontplooiën.

Werkzamen:

Personen in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar, die in een bepaalde referentie periode een activiteit ontplooiden waarvoor zij in geld of in natura, een beloning ontvingen in de vorm van loon/salaris, winst of producten verkregen uit eigen arbeid (inclusief personen, die in deze periode tijdelijk afwezig zijn van het werk wegens verlof, ziekte etc.).

Werklozen:

Personen in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar, die in een bepaalde referentie periode niet werkzaam waren en in deze periode geprobeerd hebben om in dienst van een ander of zelfstandig tot economische activiteit te komen.

Bruto Binnenlandsproduct:

De som van de toegevoegde waarde van alle hier te lande gevestigde bedrijven (plus de overheid). Het Bruto Binnenlandsproduct geeft aan wat er in een land is geproduceerd.

Basisprijzen:

De kosten om producten of diensten voort te brengen.

Marktprijzen:

De prijzen waartegen goederen en diensten op de markt worden afgezet.

Kinderarbeid:

Alle activiteiten verricht door een kind van beneden de 14 jaar, waarbij al dan niet een geldelijke vergoeding tegenover staat om in het levensonderhoud van zichzelf en/of dat van het gezin te voorzien en waarbij tevens de ontplooiingskansen van het kind worden beperkt en zodoende in een bepaalde mate remmend werken op de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van het kind.

Armoede:

Een persoon of huishouden wordt als arm beschouwd als hij/zij/het niet over voldoende middelen beschikt om in zijn/haar basisbehoeften, in het bijzonder voeding, te voorzien.

Informele sector:

Het geheel waarbij economische activiteiten plaats vinden buiten de geldende wettelijke procedures en verplichtingen.

Inflatie:

De gemiddelde stijging van het prijsniveau.

Het saldo op de lopende rekening van de overheidsbegroting:

Het verschil tussen de lopende ontvangsten van de overheid (w.o. de directe en indirecte belastingen, kapitaal ontvangsten en schenkingen) en de lopende uitgaven van de

overheid (w.o. de personeelskosten, uitgaven aan goederen en diensten, rente verplichtingen en subsidies)

Sociale partners:

De overheid, het bedrijfsleven en de vakbeweging.

Wisselkoers:

Is een indicator voor de waarde van een munteenheid t.o.v. een andere munteenheid.

Introductie

Van 10 tot en met 12 oktober 2006 zal in Barbados, speciaal voor de landen van het Caraïbisch Gebied, een conferentie worden gehouden. Deze conferentie wordt georganiseerd door de International Labour Organisation (ILO), Subregional Office for the Caribbean, in samenwerking met de overheid van Barbados.

De conferentie is bedoeld om een forum te creëren voor vertegenwoordigers van de overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties, bilaterale en multilaterale ontwikkelingspartners en andere stakeholders om:

1. Te discussieren over methoden door middel waarvan de creatie van arbeidsplaatsen, het promoten van respect voor arbeidsrechten, sociale bescherming en sociaal dialoog, een centrale plek kunnen krijgen binnen sociaal-economische ontwikkelingsstrategieën op nationaal en regionaal niveau;
2. Bewustwording te ontwikkelen over de “Decent Work Agenda” en om te discussieren over modaliteiten door middel waarvan “decent work” tot een kern doel van economisch beleid gemaakt kan worden;
3. Een actie plan, gericht op het realiseren van concrete resultaten op een aantal prioriteitsgebieden, te bediscussiëren en aan te nemen.

Aan alle landen die aan deze conferentie zullen deelnemen is gevraagd om een werkgelegenheidsrapport te schrijven. De werkgelegenheidsrapporten van de verschillende deelnemende landen zullen als “background paper” worden gebruikt tijdens de conferentie.

Vanwege Surinames voornemen om aan bovengenoemde conferentie deel te nemen is onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu het onderhavige werkgelegenheidsrapport tot stand gebracht.

Het werkgelegenheidsrapport van Suriname omvat vier hoofdstukken. In hoofdstuk 1 wordt een beeld geschetst van de structuur van de Surinaamse economie, de ontwikkeling van de economie in de periode 1993-2004 en de economische vooruitzichten op middellange termijn. Hoofdstuk 2 verschaft inzicht in het sociaal profiel van Suriname, met name ten aanzien van armoede, onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting. Hoofdstuk 3 handelt over de arbeidsmarkt in Suriname, hierbij wordt de demografische structuur van Suriname kort beschreven, vervolgens wordt inzicht verschaft in de karakteristieken en omvang van het arbeidspotentieel, de ontwikkeling van de werkgelegenheid en werkloosheid in 1993-2004, de ontwikkeling van lonen, het voorkomen van kinderarbeid, de inhoud van het sociaal zekerheidsstelsel, en de uitdagingen voor de arbeidsmarkt. Dit rapport wordt afgesloten met hoofdstuk 4, waarin opgenomen is een korte beschrijving van het voorgenomen macro-economisch beleid en het beleid voor de sectoren onderwijs, gezondheidszorg, de agrarische sector en de sector huisvesting voor de periode 2006-2010.

1 De Surinaamse Economie

Vanwege het gegeven dat de ontwikkeling van de economie mede bepalend is voor de ontwikkeling van de arbeidsmarkt, met name werkgelegenheid, werkloosheid en de beloning van arbeid, zal in dit hoofdstuk een beeld worden geschetst van de structuur van de Surinaamse economie. Vervolgens zal middels enkele relevante macro- en monetaire indicatoren inzicht worden verschaft in de ontwikkeling die de Surinaamse economie heeft doorstaan in de periode 1993-2004. Ten slotte zullen enkel economische vooruitzichten op midden-lange termijn worden gepresenteerd.

1.1 De structuur van de economie

De Surinaamse economie wordt gekarakteriseerd door een sterke afhankelijkheid van de inkomsten uit de mijnbouw sector, in het bijzonder de exportopbrengsten van bauxiet derivaten, aardolie en goud, welke gezamenlijk ongeveer 72% van de totale export opbrengsten bedragen.

De nationale productie sectoren, waar onder de bouwnijverheid, de voedings-, dranken en tabak industrie, de landbouw en visserij, worden gekenmerkt door een sterke afhankelijk van buitenlandse grond en hulpstoffen. Jaarlijks wordt gemiddeld 62% van de totale importen besteed aan investeringsgoederen, grond- en hulpstoffen.

Bovengenoemde karakteristieken hebben als gevolg dat de Surinaamse economie erg gevoelig is voor externe ontwikkelingen, zoals prijsschommelingen.

In Suriname is de economische bedrijvigheid zowel in handen van particuliere als staatsbedrijven. Enkele belangrijke producten waarvoor staatsbedrijven verantwoordelijk zijn zijn aardolie, baco, garnaal, electriciteit, gas, water en telecommunicatie.

Over het algemeen zijn de lokale bedrijven meer gericht op dienstverlening en handel en in mindere mate op de industrie en andere economische activiteiten. Het resultaat hiervan is dan ook te merken aan het aandeel van de verschillende sectoren in het bruto binnenlands product (BBP). De dienstverlenende sector heeft het grootste aandeel in de Surinaamse economie, in de periode 1993-2004 droeg deze sector jaarlijks gemiddeld voor 49% bij aan het BBP. Het jaarlijks gemiddeld aandeel van de sectoren handel, industrie en mijnbouw bedroeg respectievelijk 15%, 10% en 9%, terwijl het aandeel van de sector landbouw, jacht, bosbouw en visserij 9% bedroeg.

De informele sector heeft een niet te verwaarlozen aandeel binnen de economie. Deze sector is voor ongeveer 20% van het BBP verantwoordelijk.

Als lid van de "Caribbean Community and Common Market (CARICOM), heeft Suriname een gemeenschappelijk externe tarieven stelsel welke varieert tussen 0-20%. Het huidige handelssysteem is vrij van niet-tariffaire handelsbarrières, met uitzondering van zaken die betrekking hebben op bescherming van de nationale veiligheid, bescherming van het openbaar moraal, de mensheid, gezondheid en het milieu.

Enkele belangrijke handelspartners van Suriname zijn de Verenigde Staten van Amerika, Nederland, België, Frankrijk, Noorwegen, Trinidad and Tobago, China en Japan.

Het geldstelsel van Suriname heeft op 1 januari 2004 een ingrijpende verandering ondergaan, waarbij de Surinaamse gulden (SRG) als munteenheid werd vervangen door de Surinaamse dollar (SRD). Bij de omschakeling zijn alle in SRG uitgedrukte bedragen door een factor 1000 gedeeld. Deze maatregel heeft o.a. bijgedragen aan verbetering van de efficiëntie in het betalings- c.q. economisch verkeer en verbetering van het vertrouwen van het publiek in de Surinaamse munteenheid.

De Surinaamse economie kent een wisselkoerssysteem waarbij de Surinaamse munteenheid gekoppeld is aan de Amerikaanse dollar. Het wisselkoerssysteem omvat een officiële, vrije markt en zwarte markt koers. De officiële wisselkoers wordt bepaald door de Centrale Bank van Suriname (CBvS), het wordt uitsluitend gebruikt in geval van overheidsschulden en voor de betaling van belastingen door de bauxiet maatschappijen. De vrije markt koers wordt bepaald door de commerciële banken en wisselkantoren en wordt gehanteerd bij de meeste transacties die op de markt plaats vinden. De zwarte markt koers is vanaf 2003 minder belangrijk geworden, nadat de CBvS de vaststelling van de marge voor de vrije markt koers afschafte.

De Surinaamse economie is in recente jaren in toenemende mate gedollariseerd. Dit betekent dat er sprake is van een toename van de vreemde valuta te goeden en credieten van ingezetenen bij het bankwezen; in de periode 2002-October 2005 is het aandeel van de besparingen in Amerikaanse dollar en Euro gestegen van 47% naar 59% van de totale besparingen, terwijl het aandeel van de private credieten in Amerikaanse dollars en Euro's steeg van 42% naar 51% (*2005 Article IV Consultation – Staff Report, p.7, 2006, Washington DC*).

1.2 De Ontwikkeling van de economie, 1993-2004

De Surinaamse economie heeft in de periode 1993-1995 geen positieve ontwikkeling gekend.

De gemiddelde jaar inflatie bereikte in genoemde periode een extreem hoog niveau van 328.4%. Deze ontwikkeling is onder andere het gevolg geweest van een forse toename van de maatschappelijke geldhoeveelheid en stijging van zowel de officiële als de vrije markt wisselkoers. In 1995 steeg de maatschappelijke geldhoeveelheid met 855.3%, ten op zichte van 1993. De gemiddelde officiële wisselkoers en de vrije markt koers stegen in 1995, t.o.v. 1993, respectievelijk met 66.1% en 109.8%. De economie heeft in voornoemde periode een jaarlijkse gemiddelde groei van -1% gekend.

De Surinaamse economie heeft ook in 1996-2000 vele ongunstige ontwikkelingen doorstaan, waaronder:

- Daling van de totale exportopbrengsten; in de beschouwde periode daalde de totale export opbrengsten jaarlijks gemiddeld met 1%. Deze ontwikkeling is het gevolg geweest van:
 - daling van de export hoeveelheden van rijst, vanwege achteruitgang van de rijstproductie en ongunstige export prijzen als gevolg van verminderde preferentiële toegang tot de markt van de Europese Unie. De export van

- rijst daalde van US\$35.3 miljoen in 1996 naar US\$11.1 miljoen in 2000;
- daling van de exportopbrengsten van garnalen en vis, van US\$ 52.3 miljoen in 1996 naar US\$ 31.7 miljoen in 1998, vanwege daling van de wereldmarkt prijzen;
- daling van de export opbrengsten van onbewerkt en gezaagd hout, vanwege een drastische achteruitgang van de export hoeveelheden van 32.015 ton in 1997 naar 8.219 ton in 2000;
- Stijging van de gemiddelde officiële wisselkoers van US\$ 1 = SRG 406,26 in 1996 naar US\$ 1 = SRG 2.200 in 2000 en stijging van de vrije markt koers van US\$ 1 = SRG414,38 in 1996 naar US\$ 1 = SRG 1941,59 in 2000.
- Drastische afname van de monetaire reserve van US\$ 177.2 miljoen in 1996 naar US\$ 20.2 miljoen in 2000.
- Een negatief saldo op de handelsbalans, met uitzondering van het jaar 1996; van 1997-2000 varieerde het negatief saldo op de handelsbalans tussen US\$ 2 miljoen en US\$ 79 miljoen.

Vermeldenswaard is dat ondanks bovengenoemde ongunstige ontwikkelingen de economie in de periode 1996-2000 een jaarlijkse gemiddelde groei van 2% heeft gekend en de inflatie gedaald is naar 36.7%.

Vanaf 2001 heeft de Surinaamse economie zich positief ontwikkeld. Zowel in 2001, 2003 en 2004 werden hoge groei cijfers van het BBP genoteerd van respectievelijk 5%, 6% en 8%. De groei van de Surinaamse economie is vooral ingegeven door de hoge wereldmarktprijzen voor delfstoffen, w.o. aluminium, goud en olie en het gevoerde fiscaal, monetair en macro-economisch beleid. De groei van 8% in 2004 is mede tot stand gekomen door de operationeel stelling van de Gross Rosebel goudmijn van het Canadese bedrijf Cambior, de uitbreiding van de Suralco rafinaderij, toenemende investeringen in de bauxiet sector en stijging van de baco productie.

Op het wisselkoersenfront heeft zich een situatie van stabilisatie ontwikkeld, waarbij geleidelijk aan het verschil tussen de officiële en de vrije markt koers werd weggewerkt (zie tabel 1.1).

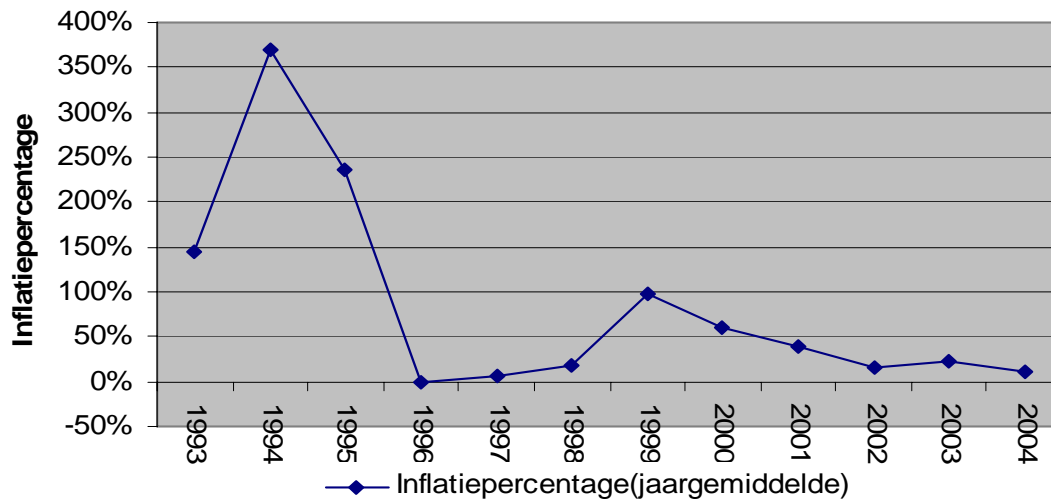
De niet monetaire financiering van de overheidstekorten, de stabilisatie van de wisselkoersen en groei van de produktie hebben bijgedragen aan daling van de inflatie. De gemiddelde jaar inflatie vertoonde in 2001-2004 een dalend verloop van 38.6% naar 9.8%.

De kosten voor credieten zijn verlaagd, als gevolg van daling van de gemiddelde gewogen nominale debet rentevoet van 23.5% in 2001 naar 20.8% in 2004.

De monetaire reserve is in 2001, ten opzichte van het jaar daarvoor, fors gestegen met 462%, vervolgens is er tot en met 2004 sprake geweest van een jaarlijkse gemiddelde stijging van 9%.

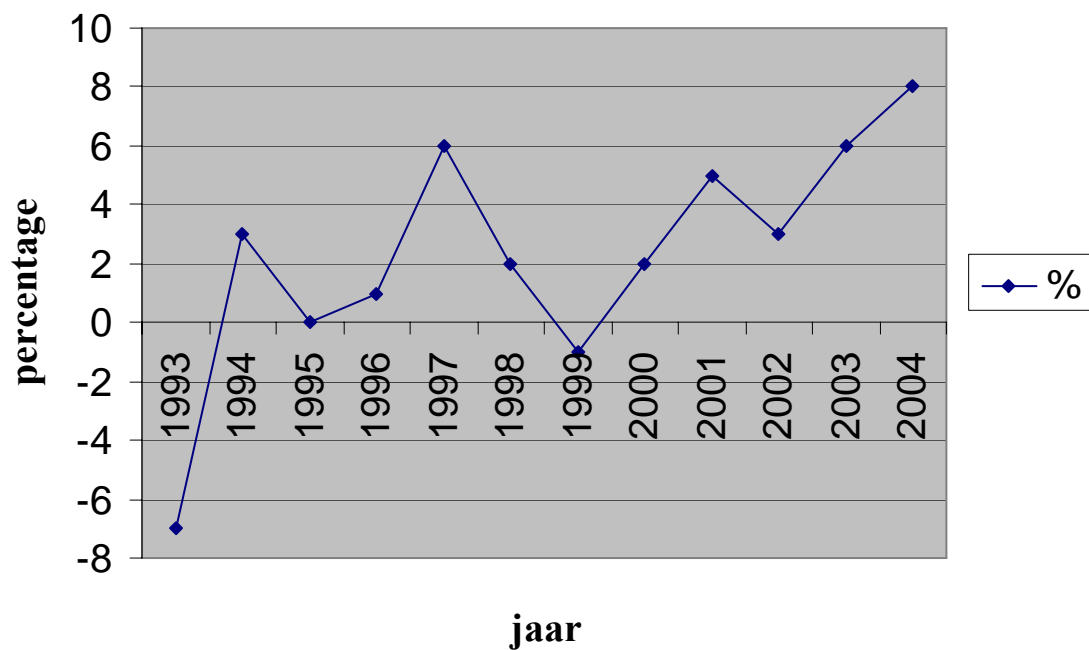
Het overschot op de lopende rekening van de gerealiseerde overheidsbegroting is in de periode 2001-2004 jaarlijks gemiddeld met 10.4% gestegen.

Grafiek 1.1
 Het verloop van de gemiddelde jaar inflatie, 1993 – 2004.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Grafiek 1.2
 Groei van BBPfc
 1993 - 2004

Tabel 1.1: Enkele macro-economische en monetaire indicatoren, 1993-2004

	1993	1994	1995	1996
BBP fc 2) ('93 t/m '99 in mln SRG, '00 t/m '04 in mln SRD)	14,340	77,867	283,678	312,461
BBP mp 2) ('93 t/m '99 in mln SRG, '00 t/m '04 in mln SRD)	14,578	81,136	305,683	345,426
Aandeel Formele sector BBP fc	84%	79%	81%	81%
Aandeel Informele sector BBP fc	16%	21%	19%	19%
Groei BBP fc	-7%	3%	0%	1%
Nationaal Inkomen per Capita ('93 t/m '99 in SRG, '00 t/m '04 in SRD)	33,903	187,773	701,560	778,861
Groei Nationaal Inkomen per Capita				
Export opbrengsten ('93 t/m '95 in mln. SRG en '96 t/m '04 in Mln. US\$)	2.3	62.1	214.2	537.8
Gerealiseerde overheids tekorten/overschotten op de lopende rekeningen				
Monetaire reserve (in Mln. US\$)	27.4	64.4	185.4	177.2
Gemiddelde officiele wisselkoers ('03 en '04 in SRD, overigen in SRG)	1,80	271,25	450,47	406,26
Gemiddelde vrije valuta markt wisselkoers ('03 en '04 in SRD, overigen in SRG)	62,25	235,17	493,42	414,38
Enkele macro-economische en monetaire indicatoren	1999	2000	2001	2002
BBP fc 2) ('93 t/m '99 in mln SRG, '00 t/m '04 in mln SRD)	666,390	1.061.924	1,439,466	2,265,581*
BBP mp 2) ('93 t/m '99 in mln SRG, '00 t/m '04 in mln SRD)	762,210	1,167,633	1,663,541	2,543,245*
Aandeel Formele sector BBP fc	78%	79%	80%	80%*
Aandeel Informele sector BBP fc	22%	21%	20%	20%*
Groei BBP fc	-1%	2%	5%	3%
Nationaal Inkomen per Capita ('93 t/m '99 in SRG, '00 t/m '04 in SRD)	1,596,117	2,381	3,045	5,106
Groei Nationaal Inkomen per Capita				
Export opbrengsten ('93 t/m '95 in mln. SRG en '96 t/m '04 in Mln. US\$)	482.5	513.9	395.7	460.2
Gerealiseerde tekort/overschot lopende rekening overheidsbegroting			51.346.542	64.718.740
Monetaire reserve (in Mln. US\$)	26.3	20.2	113.6	98.8
Gemiddelde officiele wisselkoers ('03 en '04 in SRD, overigen in SRG)	1.339,20	2.200,00	2.349,98	2.606,67
Gemiddelde vrije valuta markt wisselkoers ('03 en '04 in SRD, overigen in SRG)	1.250,99	1.941,59	2.202,93	2.640,00

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, Centrale Bank van Suriname, Ministerie van Financien

1.3 Economische vooruitzichten

Volgens de “ International Monetary Fund” (IMF) zijn de midden-lange termijn vooruitzichten voor de Surinaamse economie positief, vanwege een sterke mijnbouw sector. Naar schatting zal de economie vanaf 2006 tot en met 2010 jaarlijks gemiddeld met 4.5% groeien, terwijl de jaar einde inflatie zal dalen van 8.1% in 2006 naar 4.8% in 2010 (*2005 Article IV Consultation – Staff Report, p.10-11, 2006, Washington DC*).

Verwacht wordt dat de gezamenlijke export opbrengst van aluminium, aardolie en goud ongeveer 50% van het BBP zal bedragen en dat de deviezen reserve bij de CBvS zal stijgen van US\$ 163.2 mln in 2006 naar US\$ 284.5 mln in 2010.

Onderstaand wordt een overzicht gepresenteerd van enkele midden-lange termijn investeringsprojecten.

Box 1: Medium-Term Investment Projects

Bauxiet sector: Door twee bauxiet maatschappijen, de Suralco en Biliton, wordt een haalbaarheidsstudie uitgevoerd voor de bouw en operationalisering van een groot bauxiet en aluminium complex in West Suriname. Dit project omvat de constructie van een aluminium smelter met een jaarlijkse capaciteit van 300.000 metrieke ton en een 650 MW hydroelectriciteitscentrale.

De aardolie sector: In 2004-2005 heeft de Staatsolie Maatschappij Suriname exploratie en productie delingscontracten gesloten met drie internationale olie maatschappijen. In dit kader is reeds een aanvang gemaakt met de verrichting van seismisch onderzoek.

De goud sector: In 2004 is de Suralco een overeenkomst aangegaan met het Amerikaanse bedrijf Newmont om exploratie activiteiten te verrichten naar commerciële goudvoorkomens in een concessie gebied van 65.000 tot 100.000 hectare. Volgens de overeenkomst zal Newmont 6 jaren exploratie activiteiten uitvoeren en aan het eind van deze periode zal een haalbaarheidsstudie worden afgerond. In het rapport met de resultaten van de haalbaarheidsstudie zal een beschrijving moeten worden gepresenteerd over de goudvoorkomens en de aard en omvang van benodigde mijn faciliteiten.

De agrarische sector: Door de Surinaamse overheid is in 2004 een overeenkomst getekend met een Chinese maatschappij, genaamde China Zhong Heng Tai Investement. De overeenkomst behelst het opzetten van een olie palm kwekerij en raffinaderij op ruim 52.000 hectare grond in het Patamacca gebied. De maatschappij heeft reeds voldaan aan een van de voorwaarden van de overeenkomst, namelijk het overleggen van een bankgarantie van US\$ 16.2 miljoen en is thans in de fase van het voorbereiden van een milieu effecten studie, welke ook tot een van de voorwaarden van de overeenkomst behoort.

De hout sector: In verband met de privatisering van het verlieslatend hout kap en verwerkingsbedrijf Bruynzeel NV heeft de Surinaamse overheid eerder dit jaar een “letter of intend” getekend met het Nederlandse bedrijf Doorwin BV, om tot de verkoop van genoemd bedrijf over te gaan. De bedoeling is dat op kort termijn de verkoop overeenkomst getekend wordt door partijen.

2 Het Sociaal Profiel van Suriname

In dit hoofdstuk wordt door middel van vier belangrijke sociale indicatoren inzicht verschaft in de sociale situatie van de bevolking van Suriname. In het kader van de formulering en implementatie van arbeidsmarktbeleid is inzicht in de sociale situatie van de bevolking van belang vanwege het gegeven dat de arbeidsmarkt een van de gebieden is waar sociale ongelijkheid en uitsluiting gecreëerd wordt o.a. vanwege condities die:

- De toegang tot inkomensgenererende mogelijkheden beperken;
- De betaling van lage lonen aan werknemers mogelijk maken en ongelijke inkomensverdeling in stand houden;
- Het recht op sociale zekerheden niet garanderen.

De indicatoren die in dit hoofdstuk behandeld zullen worden zijn armoede, onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting.

2.1 Armoede

Armoede is beslist geen onbekend verschijnsel in Suriname. Deze manifesteert zich op verschillende gebieden, zoals werkloosheid, geringe inkomen, lage scholing, slechte gezondheid, gebrekkige huisvesting en uitsluiting van diverse maatschappelijke sferen en instituties.

Volgens schattingen, waarbij het inkomen en de consumptie als welvaartsindicatoren gehanteerd zijn, is de armoede situatie in de achteronsliggende jaren verslechterd, mede als gevolg van de slechte ontwikkeling van de Surinaamse economie in de periode 1983-1995.

Naar schatting leefde in 1999/2000 ongeveer 59.2% van de bevolking van de districten Paramaribo en Wanica onder de armoede grens¹, terwijl 62.5% van de bevolking van het district Nickerie onder de armoede grens leefde (*Armoedegrenzen en Armoede in Suriname, 2001, pg. 15*).

2.2 Onderwijs

Suriname heeft een onderwijssysteem geërfd uit haar koloniale periode. Het ondersisteem omvat drie niveau's, namelijk:

1. Het primair onderwijs; bestaande uit het kleuter onderwijs en het gewoon lager onderwijs.
2. Het secundair onderwijs; bestaande uit het voortgezet onderwijs voor junioren en het voortgezet onderwijs voor senioren.
3. Het tertiair onderwijs; bestaande uit het hogerberoepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

¹ Het ABS hanteert als uitgangspunt een basisvoedselpakket dat qua samenstelling voldoet aan nationale en internationale standaarden voor het bepalen van de armoedegrens. Hierbij wordt voor volwassenen (personen boven 15 jaar) gerekend met 2400 kcal per dag en voor kinderen (personen jonger dan 15 jaar) met 1800 Kcal per dag.

Suriname kent een gecompliceerd onderwijs systeem waarbij taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden bij overheid en particuliere organisaties (veelal regeerzake organisaties) liggen.

In de afgelopen jaren is een grote achterstand ontstaan in de sector onderwijs, waardoor deze sector niet optimaal kan bijdragen aan de nationale ontwikkeling. Problemen binnen het onderwijsveld doen hun invloed gelden op de bereikbaarheid of toegankelijkheid en de kwaliteit van het onderwijs.

Het onderwijsaanbod voldoet heden ten dagen kwalitatief en kwantitatief niet of onvoldoende aan de eisen van de tijd. Snelle en continue technologische ontwikkelingen maken dat arbeidsintensieve technologieën verdwijnen, terwijl kennis en moderne technologieën nu bepalend zijn voor productiviteit en welvaart.

Inefficiency van het onderwijssysteem leidt tot een hoog aantal uitvallers en zittenblijvers. Ongeveer 90% van alle kinderen begint met het basisonderwijs, maar slechts 30% doorloopt het basisschool zonder zittenblijven en slechts 50% van alle kinderen behalen uiteindelijk een diploma, terwijl tussen de 7 % en 8% van de leerlingen geheel uit vallen (Bron aangeven).

2.3 Gezondheidszorg

In Suriname wordt de toegang tot gezondheidszorg in belangrijke mate bepaald door de wijze waarop de financiering van de volksgezondheid is geregeld.

Het Staatsziekenfonds (SZF), het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, het Ministerie van Volksgezondheid en enkele particuliere verzekeraars blijken de voornaamste zorg financiers te zijn.

Het SZF vergoedt een breed pakket aan medische diensten. Het bestand van het SZF bestaat hoofdzakelijk uit verplicht verzekerden (ambtenaren en landsdienaren). Ongeveer 30% van de bevolking wordt gedekt door het SZF (*Meerjaren Sectorplan Gezondheidszorg 2004-2008, 2004, pg. 5*)

Ten behoeve van lage inkomens huishoudens (de zogenaamde on- en minvermogenden) die enige vorm van medische voorziening ontberen wordt vanwege het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting voorzien in vrije geneeskundige behandeling.

De ziekte kosten verzekering van werknemers in dienst van partikuliere bedrijven wordt over het algemeen gesloten bij partikuliere verzekeraars.

Het Ministerie van Volksgezondheid is primair verantwoordelijk voor financiering van de preventieve gezondheidzorg en draagt in dit kader zorg voor vaccinatie programma's, voorlichting over aller hande vraagstukken die met de gezondheidzorg te maken hebben, bestrijding van factoren van ziektes zoals malaria en dengue. Verder draagt het ministerie van Volksgezondheid zorg voor de financiering van een deel van de eerstelijns gezondheidzorg, doormiddel van de financiering van het beheer en de exploitatie van poliklinieken in verschillende delen van het land.

2.4 Huisvesting

Een van de belangrijke aspecten die nauw samenhangt met het armoedevraagstuk in Suriname is het aspect van de huisvesting. Geschat wordt dat ongeveer 40.000 personen geen eigen dak boven het hoofd hebben. Het zijn in het bijzonder jongeren en lage inkomensgroepen die een goede huisvesting ontberen. Een goede registratie van het aantal woningzoekenden in stad en district moet nog van de grond komen.

Het vraagstuk van de huisvesting hangt nauw samen met de beschikbaarheid van grond om te bouwen en om als dekking te dienen bij het verkrijgen van een hypothecaire lening.

In het kader van het ledigen van de woningnood zijn reeds drie belangrijke projecten in uitvoering, met name:

1. Het Grond en Land Informatie systeem dat bedoeld is om alle grond en de status van de gronden te registreren.
2. Het Low Income Shelter Program; dit programma biedt, ten behoeve van minderdraagkrachtigen, de mogelijkheid voor het verkrijgen van financiële hulp in de vorm van subsidie en de mogelijkheid om een lening aan te gaan bij een financiële instelling ten behoeve van de bouw van een nieuwe woning of het renoveren van een bestaande woning.
3. De 7% regeling van de algemene banken; uitgaande van de omvang van de kasreserves heeft de Centrale Bank van Suriname, per 31 december 2003, ten hoogste 20% vrijgegeven aan elke betrokken algemene bank die een aandeel heeft in het totaal bedrag van de kasreservemiddelen, voor investeringen in woningbouw, renovatie of uitbreiding van bestaande woningen.

3 De Surinaamse Arbeidsmarkt

Arbeid neemt als productie factor een belangrijke plaats in binnen het sociaal-economisch bestel. Het belang van factor arbeid in de economie, kan worden afgeleid uit het gegeven dat productie van welk goed of dienst dan ook niet mogelijk is bij afwezigheid van factor arbeid en dat de beschikbare arbeid direct van invloed is op zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de productie van goederen en diensten. Productie volumes en de waarde van de productie van een land zijn cruciaal voor het realiseren van economische ontwikkeling.

Het sociaal belang van factor arbeid heeft te maken met het gegeven dat arbeid de meest gebruikelijke methode is door middel waarvan inkomen gegenereerd wordt ter voorziening in de behoeften van de mens. Deelname aan het arbeidsproces is onder andere mede bepalend voor de sociale status van individuen en de mate waarin deze participeren binnen de maatschappij.

In dit hoofdstuk zal inzicht worden verschaft in de structuur en de ontwikkeling van de arbeidsmarkt in Suriname, de plaats waar vraag en arbeid elkaar ontmoeten binnen de nationale grenzen. Allereerst zal inzicht worden verschaft in de demografische karakteristieken van Suriname, vervolgens zal inzicht worden verschaft in de omvang en karakteristieken van het arbeidspotentieel, de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid, de ontwikkeling van lonen, het voorkomen van kinderarbeid en de inhoud van het sociaal zekerheidsstelsel.

3.1 Demografische karakteristieken van Suriname

Suriname heeft in de periode 1993-2004 een constante groei van de bevolking gekend van gemiddeld 1.5% per jaar.

De trage groei van de bevolking is primair het gevolg geweest van een trage groei van het geboortecijfer en een negatief migratiesaldo. In de periode 1994-2003 bedroeg de jaarlijkse gemiddelde groei van het aantal levendgeborenen 0.1%, terwijl het jaarlijkse gemiddelde migratiesaldo negatief was en 2.336 bedroeg. Een negatief migratiesaldo betekent dat het aantal ingezetenen dat Suriname verlaten heeft om zich in een ander land te vestigen groter is dan het aantal personen met een vreemde nationaliteit dat zich in Suriname heeft aangemeld om zich te vestigen.

Bij de laatste gehouden census² telde Suriname een bevolking van 492.829 personen, waarvan 50.3% mannen en 49.7% vrouwen. Van de totale bevolking was 66.7% in de districten Paramaribo en Wanica woonachtig. Uitgaande van de resultaten van de laatste gehouden census kan worden gesteld dat Suriname een vrij jonge bevolking heeft; ongeveer 48.5% van de bevolking bestaat uit kinderen en jeugdigen (personen van 0 tot en met 24 jaar).

Met een relatief aandeel van 27.4%, 17.7%, 14.7% en 14,6% maken respectievelijk de Hindustanen, Creolen, Marrons en Javanen de grootste etnische bevolkingsgroepen uit.

² De laatste census vond plaats in de 2004

3.2 Het Arbeidspotentieel

Het arbeidspotentieel in Suriname heeft in de achter ons liggende jaren een zekere groei gekend. In de twee grootste districten, Paramaribo en Wanica, groeide het arbeidspotentieel jaarlijks gemiddeld met 3% (1993-2004).

In 2004 maakte 56% van de totale beroepsbevolking deel uit van het arbeidspotentieel (173.130 personen). Van het vrouwelijk deel van de beroepsbevolking behoorde slechts 41.2%, en van het mannelijk deel van de beroepsbevolking behoorde 70.8% tot het arbeidspotentieel. De scheve verhouding tussen de participatieratio van mannen en vrouwen demonstreert de gender ongelijkheid die op de Surinaamse arbeidsmarkt bestaat.

Het merendeel van het arbeidspotentieel is gevestigd in de distrikten Paramaribo (53%), Wanica (18%) en Nickerie (7%).

In 2004 bestond 91% van het arbeidspotentieel uit werkzamen en 9% uit werklozen.

3.2.1 De werkzame bevolking

Het totaal aantal werkzamen bedroeg in 2004, 156.705 personen, waarvan 65% mannen en 35% vrouwen. Van het totaal aantal werkzamen behoorde 44% tot de categorie jeugdigen en 9% tot de categorie werkzamen met een vreemde nationaliteit.

In 2004 had 4.1% van de totale werkzame bevolking geen onderwijs genoten, terwijl 64.9% slechts primair onderwijs genoten had. Het groot aantal werkzamen met een laag opleidingsniveau weerspiegelde zich in het groot aantal werkzamen in de zogenaamde lagere beroepsgroepen, zoals handwerk- en ambachtlieden (14.6%), vakkrachten in de landbouw en visserij (8.9%), lagere dienstverlenende en commerciële beroepen (15.3%) en elementaire beroepen (18.3%)

Het merendeel van de werkzame bevolking was werkzaam in de sectoren overheid (17.9%), handel (16%), constructie (9%), landbouw, veeteelt, visserij en bosbouw (8%) en industrie (7%).

3.2.2 De werkloze bevolking

In 2004 telde Suriname in totaal 16.425 werkloze personen, waarvan 46.9% mannen en 53.1% vrouwen. Ongeveer 37.9% van het totaal aantal werklozen bestond uit jeugdigen. In 2004 had 9.1% van het aantal werklozen geen onderwijs genoten, terwijl 72.4% slechts primair onderwijs genoten had.

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de werkloosheid in Suriname zich karakteriseert door een relatief groot aantal werkloze jongeren, een grotere werkloosheid onder vrouwen dan onder mannen en een grote werkloosheid onder personen met een laag opleidingsniveau.

3.3 De Werkgelegenheid

In Suriname blijkt de diensten sector de grootste werkgelegenheid verschafter te zijn. In de periode 1993-2004 bedroeg het gemiddeld jaarlijks aandeel van genoemde sector in het totaal aantal arbeidsplaatsen bij grote bedrijven 50.2%. Vermeldenswaard is dat het aandeel van de diensten sector primair wordt uitgemaakt door de sector overheid, met een gemiddeld aandeel van 39.3% van het totaal.

In het kader van de sectoren met het grootst aantal arbeidsplaatsen staan de sectoren handel, restaurants en hotels en landbouw, veeteelt en visserij, met een relatief aantal arbeidsplaatsen van respectievelijk 16% en 13.2%, op de tweede en derde plaats.

Tabel 3.1: De groei van het aantal arbeidsplaatsen bij grote bedrijven naar bedrijfsstak, 1993-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	2.9	0.6	6.2	0.8	8.0	-2.8
<i>Mijnbouw</i>	1.4	4.3	0.5	6.5	8.3	-17.2
<i>Fabricage</i>	7.1	2.8	7.0	5.7	8.4	-5.5
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	-3	2.0	9.9	0.8	3.7	0.5
<i>Constructie</i>	4.5	6.6	16.1	15.6	35.1	7.7
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	2.1	2.9	1.9	1.7	3.6	0.1
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	-1.6	0.3	1.6	2.7	3,3	-11.9
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	1.8	5	2.0	1.9	12.5	-10.8
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	-4.7	3.9	0.4	0.3	3.6	2.4
<i>Overheid</i>	-5.9	1.4	3.6	0.1	2.8	-0.3
Totaal	4.6	16.2	12,2	4.7	25.9	-37.8

	2000	2001	2002	2003	2004	Gemm. Groei
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	4.3	-6.1	-13.8	2.8	12.8	-1.4
<i>Mijnbouw</i>	-2.8	-10.1	-3.9	4.6	37.7	0.03
<i>Fabricage</i>	-4.2	-3.4	3.9	-1.1	-1.8	-2.6
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	4.8	-1.3	-3.8	-2.3	-1.7	-2
<i>Constructie</i>	14	0.6	0.6	22	10	12.1
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	-4.7	5.7	5.7	8.3	-2.5	2.3
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	0.6	5.5	5.5	-2.2	1.5	-0.9
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	-1.8	-1.1	-1.1	0.9	-1.5	0.3
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	1.7	0.7	0.7	0.4	3.5	1.1
<i>Overheid</i>	2.0	1.1	1.1	0.2	1.2	-0.2
Totaal	13.6	-18.7	-5.1	33.6	59.2	7.6

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

De werkgelegenheid heeft zich in de beschouwde periode fluctuerend ontwikkeld, desondanks is er sprake geweest van een gemiddelde jaarlijkse groei van 7.6% (zie tabel 3.1). De gemiddelde jaarlijkse groei is voornamelijk te danken geweest aan groei van het aantal arbeidsplaatsen in de sectoren constructie, handel, restaurants en hotels, financiële instituten, woon-, en commerciële diensten en gemeenschappelijke, sociale en persoonlijke diensten (exclusief de overheid). De sector met het snelst groeiend aantal

arbeidsplaatsen is de constructie sector geweest. Het gemiddeld relatief aandeel van deze sector steeg van 3.1% in 1993-1997 naar 6.9% in 1998-2004.

De sectoren landbouw, veeteelt en visserij, mijnbouw, fabricage en overheid zijn enkele sectoren die in de periode 1993-2004 een negatieve jaarlijkse gemiddelde groei van het aantal arbeidsplaatsen hebben gekend (zie tabel 3.4, bijlage 2).

Ten aanzien van de werkgelegenheid in de sector mijnbouw kan worden vermeld dat na 6 achtereenvolgende jaren van negatieve groei (1997-2002), in 2003 een keerpunt kwam en in 2004 een forse stijging van 37.7% genoteerd werd. Deze forse stijging is onder andere het gevolg van de start van de productie in de Rosebel goudmijn.

3.4 De Werkloosheid

Van 1993 tot en met 2001 bedroeg het werkloosheidspercentage voor de districten Paramaribo en Wanica gemiddeld 11.8%. Vanwege stijging van het aantal arbeidsplaatsen is de werkloosheidssituatie in voornoemde districten vanaf 2001 verbeterd. In 2001-2004 bedroeg het gemiddeld werkloosheidspercentage voor deze districten 8.3%.

In 2004 bedroeg het landelijke werkloosheidscijfer 9.5%, 1.5 procent punten meer ten opzichte van het werkloosheidscijfer voor Paramaribo en Wanica.

De verbetering van de werkloosheid vanaf 2001 is een duidelijke illustratie van het verband tussen economische ontwikkeling en de ontwikkeling van werkloosheid. Uit paragraaf 2.2 van dit rapport blijkt dat de Surinaamse economie zich vanaf 2001 positief ontwikkeld.

Tabel 3.2: De jaarlijkse groei van de economisch actieve bevolking**De werkzamen en werklozen en het werkloosheidspercentage, Paramaribo en Wanica, 1993-2004**

	<i>Economisch Actieven</i>	<i>Werkzamen</i>	<i>Werlozen</i>	<i>Werkloosheidspercentage</i>
1993	—	—	—	14,1
1994	-3,4	-1,5	-14,9	12,4
1995	1,2	5,8	-31,3	8,0
1996	8,9	5,9	41,5	11,0
1997	-4,5	-3,3	-14,0	10,0
1998	5,5	4,5	13,9	11,0
1999	6,9	5,3	20,7	12,0
2000	4,9	2,8	20,4	14,0
2001	20,7	2,6	2,3	14,0
2002	-12,8	7,4	-27,8	10,0
2003	2,6	6,9	-30,4	7,0
2004	2,6	0,5	31,3	8,0
Gemiddeld	3,0	3,4	1,1	11,0

Bron: Algemeen Bureau voor de
Statistiek

3.5 De ontwikkeling van lonen

Aan de hand van de gemiddelde bruto arbeidskosten per werknemer blijkt dat de lonen in de sectoren mijnbouw, nutsvoorzieningen en banken het hoogst zijn terwijl de sectoren gemeenschappelijke, persoonlijke en sociale diensten, overheid en fabricage de laagste lonen kennen.

Vanwege de ontwikkeling van de inflatie hebben zowel de lonen in de particuliere als in de private sector opmerkelijke veranderingen ondergaan. Zulks blijkt o.a. uit de ontwikkeling van de gemiddelde bruto arbeidskosten per werknemer per maand. De gemiddelde bruto arbeidskosten per werknemer per maand steeg in 1998 met 355% t.o.v. 1993, terwijl deze in 2004 met 150% steeg t.o.v. 1998.

3.5.1 Lonen bij de overheid

In de periode februari 1999 en juli 2001 zijn door de overheid vijf zogenaamde inflatie voorzieningen, in de vorm van toeslagen, toegekend aan alle landsdienaren en met hen gelijkgestelden (zie tabel 4.7), als compensatie voor de stijging van de kosten van levensonderhoud. In november 2001 zijn alle toeslagen geïncorporeerd in het basisloon, waardoor deze het karakter kregen van een loonsverhoging.

In 2002 en 2003 zijn loonaanpassingen of toekenning van toeslagen uitgebleven, terwijl in 2004 tweemaal een loonsverhoging van 5% werd toegekend. Vanwege een forse stijging van de bronstof prijzen is in oktober 2005 een brandstofcompensatie van tussen de SRD 85 en SRD 115 toegekend.

Tabel 3.5: Door de overheid toegekende loonsverhogingen en toeslagen

<i>Periode</i>	<i>Loonsverhoging of toeslag</i>
Januari 1999;	Inflatie correctie van 20% v/h basisloon
Januari 1999;	Koopkracht versterking van Sf 30.000
Maart 2000;	Inflatie correctie van 60%-55%-50% v/h basisloon
Oktober 2000;	Koerscompensatie van SRG 65.000
Juli 2001;	Duurte toeslag van tussen de SRG100.000 en SRG 140.000
Maart 2004;	Loonsverhoging van 5%
September 2004;	Loonsverhoging van 5%
October 2005;	Benzinecompensatie tussen SRD 85 en SRD 115

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken

Uit tabel 3.6 kan worden afgeleid dat vanaf 2002 de verhouding tussen het laagste en het hoogste loon bij de overheid is gedaald van 1 : 8.1 (2000-2001) naar 1 : 4.7 (2002-2005). Het bovenstaande betekent een verslechtering van de beloning van hogere functie categorieën t.o.v. de lagere functie categorieën.

Tabel 3.6: Het laagste en hoogste basisloon bij de overheid, 2000-2005

	<i>Jan-'00</i>	<i>Jan-'01</i>	<i>Jan-'02</i>	<i>Jan-'03</i>	<i>Jan-'04</i>	<i>Jan-'05</i>
	(in SRG)	(in SRG)	(in SRG)	(in SRG)	(in SRD)	(in SRD)
<i>Laagste loon</i>	40.000,00	40.000,00	386.797,35	386.797,35	387,00	427,00
<i>Hoogste loon</i>	324.000,00	324.000,00	1.803.080,67	1.803.080,67	1803,00	1.988,00
<i>Verhouding tussen Laagste en hoogste loon</i>	1 : 8	1 : 8	1 : 5	1 : 5	1 : 5	1 : 5

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken

3.6 Kinderarbeid

Werkende kinderen vormen geen vreemd verschijnsel in Suriname. De betrokkenheid van kinderen bij bepaalde werkzaamheden in en rondom het huis maakt deel uit van de gewoonten en/of cultuur patronen van bepaalde etnische groepen binnen de Surinaamse samenleving.

Ten aanzien van het vóórkomen van kinderarbeid kunnen echter geen concrete uitspraken worden gedaan, vanwege het niet beschikbaar zijn van recente en betrouwbare statistieken. Het is echter van belang te vermelden dat er wel degelijk indicaties bestaan dat kinderarbeid zich in zekere mate voordoet in bepaalde delen van ons land.

Enkele indicaties zijn verkregen uit situatie analyses van kinderen in de districten Brokopondo en Marowijne. Uit voornoemde situatie analyses is onder andere gebleken dat:

- In Brokopondo jongens in de leeftijd van 13-18 jaar de school verlaten om als hulp te werken in de goud velden;
- In het grens stadje Albina, in het distrikt Marowijne, is kinderarbeid duidelijk zichtbaar. Kinderen houden zich zowel tijdens als na school tijd onder andere bezig met het sjouwen van vracht met kruiwagens, het maken en verkopen van brandstof mengsel voor buitenboordmotoren en het lossen en laden van vracht.

Conventie no. 182 is dit jaar door Suriname geratificeerd. Als uitvloeisel van de ratificatie van genoemde conventie zal een multidisciplinaire commissie worden geïnstalleerd die belast zal worden met de ontwikkeling van beleid inzake het voorkomen en/of tegengaan van kinderarbeid.

3.7 Sociale Zekerheid

De Overheid

In het kader van sociale zekerheid worden door de overheid verscheidene materiele en immateriele voorzieningen aangeboden. Over de kwaliteit en effectiviteit van deze voorzieningen zijn in de loop van de tijd diverse kanttekeningen geplaatst, waarop in deze paragraaf niet zal worden ingegaan.

Enkele voorzieningen die thans worden aangeboden zijn de volgende:

- Financiële ondersteuning; onder andere aan huishoudens bestaande uit werkloze ouders en kinderen beneden de 18 jaar, studenten op VOS niveau en mensen met een handicap, huishoudens en personen tussen de 17 en 60 jaar met een maandelijks inkomen van minder dan SRD 40,=.;
- Vrije geneeskundige behandeling; ten behoeve van lage inkomens huishoudens die enige vorm van medische voorziening ontberen wordt voorzien in vrije geneeskundige behandeling .
- Ziekte kosten verzekering; voor landsdienaren en met hen gelijkgestelden geldt een verplichte ziektekosten verzekering, waarbij de overheid, als werkgever, een deel van de maandelijks premie voor haar rekening neemt.
- De Algemene Oudedags Voorziening; deze voorziening betreft een maandelijks financiële uitkering aan ingezetenen die de leeftijd van 60 jaar bereikt hebben, de Surinaamse nationaliteit bezitten of vreemdeling zijn maar ten minste 10 jaar onafgebroken in Suriname gewoond hebben of tenminste 10 jaar hun bijdrage in het fonds hebben gestort.
- Kinderopvang; t.b.v. arme huishoudens wordt voor kinderen tussen de 6 weken en 6 jaar opvang mogelijkheden geboden.
- Gehandicapten en bejaarden zorg; ten behoeve van mensen met een handicap wordt o.a. voorzien in thuiszorg en begeleiding. Ten behoeve van de senioren burgers, met een laag inkomen en gebrek aan hulp van familie, wordt o.a. voorzien in verzorging, verpleging en huisvesting.
- Zorg voor personen besmet met lepra; de zorg bestaat uit huisvesting, voeding, persoonlijke verzorging, transport en recreatie.
- Opvang en begeleiding voor jongens; een opvang centrum met een capaciteit van 90 personen biedt de mogelijkheid voor huisvesting en begeleiding voor jongens met gedragsproblemen.
- Algemene maatschappelijke zorg; deze voorziening bestaat o.a. uit counseling van gezinnen en bemiddelen bij overheidsinstellingen, om bepaalde processen of transacties te versnellen.

- Jeugdzorg; is gericht op ondersteuning van verstoten tieners, jeugdigen die met de wet in aanraking zijn gekomen en tieners wiens ouders niet voor hen kunnen zorgen. De zorg omvat o.a. huisvesting en begeleiding.
- Vakscholing voor mensen met een handicap; aan personen met een handicap wordt de mogelijkheid geboden vaktrainingen te volgen
- De Algemene Ambtenaren Pensioen Regeling; het ambtenaren pensioen wordt onderverdeeld in:
 - Ouderdomspensioen; hiervoor komen ambtenaren die de leeftijd van 60 jaar bereikt hebben in aanmerking;
 - Invaliditeitspensioen; ambtenaren die uit hoofde van ziekte of gebreken blijvend arbeidsongeschikt zijn geworden komen voor dit pensioen in aanmerking;
 - Wezenpensioen; het wezenpensioen wordt uitgekeerd aan minderjarige wettige, gewettigde of erkende kinderen van een overleden ambtenaar, gewezen ambtenaar of gepensioneerde ambtenaar;
 - Tijdelijk pensioen; indien een ambtenaar, gewezen ambtenaar of gepensioneerde ambtenaar is vermist, hebben degenen die aan zijn overlijden recht op pensioen zouden ontleen recht op tijdelijk pensioen;
 - Weduwen pensioen; recht op weduwen pensioen heeft de weduwe van een ambtenaar, gewezen ambtenaar of gepensioneerde ambtenaar;
 - Weduwnaarspensioen; recht op weduwnaarspensioen heeft de invalide weduwnaar van een ambtenaar, gewezen ambtenaar, indien zijn echtgenote ten tijde van haar overlijden kostwinnaar voor hem was.
- Betaalt zwangerschapsverlof; vrouwen in dienst van de overheid maken in verband met zwangerschap aanspraak op 12 weken zwangerschapsverlof.

Het Particulier bedrijfsleven

Ook het particulier bedrijfsleven blijkt middels secundaire arbeidsvoorzieningen een bijdrage te leveren aan de sociale zekerheid in Suriname. Het zijn in het bijzonder de zogenaamde CAO bedrijven die voorzieningen verschaffen zoals medische voorzieningen, betaalt zwangerschapsverlof en pensioenregelingen. In Suriname zijn ongeveer 60 CAO bedrijven operationeel met een CAO personeelsbestand van ongeveer 7350 personen.

3.8 Agenda voor het arbeidsmarkt beleid

Door de sociale partners zijn een dertiental uitdagingen geïdentificeerd die als cruciaal voor het arbeidsmarkt beleid worden beschouwd. Vermeld mag worden dat de hierna te presenteren uitdagingen niet in volgorde van belangrijkheid zijn geplaatst.

1. Geringe effectiviteit en efficiëntie van de arbeidsmarktinstituten, in het bijzonder de Arbeidsinspectie, het Arbeidsadvies College (AAC) en de Bemiddelingsraad voor geheel Suriname; de arbeidsmarktinstituten blijken over het algemeen qua efficiëntie en effectiviteit niet de gewenste resultaten op te leveren. Zowel door de vakbeweging als het bedrijfsleven wordt gepleit voor verbetering van de positie

van de Bemiddelingsraad voor Geheel Suriname, o.a door het bindend verklaren van het oordeel van dit instituut. Ten aanzien van de Arbeidsinspectie wordt gepleit voor institutionele versterking en het oplossen van de problematiek met betrekking tot stagnatie bij het sanctioneren van opgelegde boetes.

2. Het ontbreken van wetgeving met betrekking tot minimumlonen; met het oog op het garanderen van een minimale bestaanszekerheid voor alle werknemers en het tegen gaan van oneigelijke concurrentie tussen bedrijven wordt de instelling van een minimumloonstelsel als noodzakelijk geacht.
3. Verouderde arbeidswetgeving; De Surinaamse Arbeidswetgeving is sterk verouderd en is niet geheel in lijn met ILO standaarden en Caricom Model wetgeving. Modernisering van de Surinaamse arbeidswetgeving is gewenst.
4. De creatie van werkgelegenheid; in het kader van het vergroten van de nationale productie en het terugdringen van werkloosheid wordt het van belang geacht dat vanwege de overheid de gewenste condities geschapen worden om particuliere investeringen te stimuleren.
5. Het ontbreken van een nationaal sociaal zekerheidsstelsel; de meest belangrijke redenen waarom de instelling van een nationaal sociaal zekerheidsstelsel van belang geacht wordt heeft te maken met het gegeven dat niet-georganiseerde werknemers over het algemeen belangrijke sociale voorzieningen, zoals medische voorziening en pensioenregelingen, ontberen.
6. Contract arbeid; Contract arbeid manifesteert zich in verschillende vormen en heeft als een van de belangrijkste gevolgen dat de groep van ongeorganiseerde werknemers steeds groter wordt. Wetgeving gericht op dit verschijnsel wordt als gewenst geacht.
7. Verbetering van de productiviteit; vanwege toetreding tot de "Caricom Single Market" en mede als gevolg van de economische blokvorming in andere delen van de wereld en de voortschrijdende ontwikkelingen op technologisch gebied wordt de concurrentie druk voor Surinaamse ondernemers zowel nationaal, regionaal als internationaal steeds groter. In het kader van versterking van de concurrentie positie van de nationale bedrijven moet onder andere worden gewerkt aan verbetering van de arbeidsproductiviteit.
8. De Wet Ontslagvergunning; deze wet bevat als meest essentiële bepaling dat er een algemeen verbod wordt gesteld op het door een werkgever beëindigen van de dienstbetrekking met een werknemer, zonder dat daartoe van overheidswege ontheffing is verleend. Door delen van het bedrijfsleven wordt deze wet als een hindernis ervaren en wordt gepleit voor herziening van de wet.
9. HIV/AIDS op de werkvloer; de trendmatige toename van het aantal HIV/AIDS besmette personen wordt als een dreiging voor het (toekomstige) arbeidspotentieel ervaren. Er wordt o.a. gepleit voor beleid om verdere stijging

van het aantal besmette personen tegen te gaan en specifiek beleid met betrekking tot HIV/AIDS op de werkplek.

10. Het ontbreken van een goede afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt; het onderwijsaanbod voldoet onvoldoende aan de specifieke eisen van de arbeidsmarkt. Het gevolg hiervan is dat er een tekort bestaat aan specifiek getrainde arbeidskrachten, in het bijzonder vaktechnisch getrainde arbeidskrachten. Een ander gevolg van de gebrekkige afstemming van vraag en aanbod is dat arbeidskrachten met een algemeen vormend onderwijsniveau moeilijk een arbeidsplaats kunnen bemachtigen. Hervorming van het onderwijs systeem en de instelling van een “skills development center” worden in dit kader als belangrijk geacht.

4 Het Macro-Economisch en Sectoraal Beleid

Om de sociaal-economische ontwikkeling van Suriname te bevorderen, zodat een sociaal rechtvaardige samenleving gerealiseerd kan worden is voor de periode 2006-2011 een Meerjaren Ontwikkelingsplan (MOP) samengesteld door de regering. Naast het meerjaren ontwikkelingsplan zijn er ten aanzien van de ontwikkeling van enkele specifieke sectoren, die van belang zijn voor de nationale sociaal-economische groei, concrete plannen ontwikkeld.

In dit hoofdstuk zal een korte weergave worden gedaan van de doelstellingen en de voorgenomen maatregelen in het kader van het macro-ecomisch beleid en het sectoraal beleid.

4.1 Het macro-economisch beleid

Het monetair beleid, het beleid m.b.t. het beheer van de overheidsfinanciën, het fiscaal, handels- en het schuldenbeleid maken deel uit van het macro-economisch beleid.

Het monetair beleid

Het monetaire beleid zal gericht zijn op consolidatie van de stabiliteit in de monetaire verhoudingen en het aansterken van het vertrouwen in de Surinaamse munteenheid.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn:

- Continuering van de kasreserve verplichting voor de deviezenbanken;
- Een goede afstemming van het geldaanbod op de liquiditeitsbehoefte van de economie, waarbij de liquiditeitsquota de waarde van 25 % niet overschrijdt;
- Verdere verlaging van de rente van de commerciële banken, naarmate het macro-economische klimaat zich verder gunstig ontwikkelt;
- Instelling van de wet met betrekking tot herstructurering van het bankwezen;
- Aanpassing van de wetgeving inzake toezicht en regulering van de financiële sector;
- Instelling van een nieuwe deviezenwet.

Het beleid m.b.t. de overheidsfinanciën

Het beleid met betrekking tot de overheidsfinanciën zal gericht zijn op de verhoging van de efficiëntie in het beheer van de inkomsten en uitgaven van de overheid.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn:

- Een gedisciplineerd uitgavenbeleid van de overheid ter consolidatie van de wisselkoersstabiliteit;
- Instelling van de wet op jaarrekeningen waardoor de inkomsten en uitgaven van de staat overzichtelijk gemaakt worden;
- Gedegen planning bij en ondersteuning van de ministeries bij het opstellen van hun concept begrotingen, middels het toezenden van projecties van de verwachte inkomsten, de belangrijkste verplichtingen en de gestelde prioriteiten;

- Introductie van een reguliere halfjaarlijkse evaluatie van de begroting om, waar nodig, aanpassingen te kunnen plegen en essentiële programma's en projecten op spoor te kunnen houden;
- Invoering van een adequaat financieel managementsysteem en vaststelling van procedures om de controle op de bestedingen te versterken.

Het fiscaal beleid

Het doel van het fiscaal beleid is het verhogen van efficiëntie en effectiviteit bij de inning van belastingen.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn:

- De instelling van een belastingautoriteit;
- Reorganisatie bij de douane;
- Implementatie van een *Code of Conduct* voor douaneambtenaren;
- Aanpassing van de omzetbelastingwet, vooruitlopend op de voorbereidingen voor een BTW-systeem;
- Aanpassing doen plaatsvinden van tarieven van leges, boetes en transacties van de overheid ten behoeve van derden.

Het schuldenbeleid

Het beleid ten aanzien van de buitenlandse schuld zal gericht zijn op de herstructurering van de staatsschuld teneinde een betere credit rating te verkrijgen voor het kunnen aantrekken van buitenlandse leningen voor productieontwikkeling tegen gunstigere voorwaarden.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn:

- Verkorten en efficiënter maken van de betalingsprocedures van schulden om te bewerkstelligen dat er tijdig wordt voldaan aan de aflossings- en renteverplichtingen. Dit voorkomt boeterente en een slecht imago voor Suriname;
- Uitgifte van schatkistpapieren via veilingen, waardoor het rentepercentage een reflectie zal zijn van de monetaire en de macro-economische situatie;
- Op kwartaalbasis publiceren van de staatsschuld ter bevordering van transparant beleid;
- Evaluatie van de Wet op de Staatsschuld;
- Rapportage van de schuld cijfers aan de Wereld Bank.

Het handelsbeleid

Het handelsbeleid heeft tot doel het optimaliseren van de voordelen en het verminderen van de negatieve effecten van de handelsliberalisatie.

Belangrijke aandachtsgebieden zijn:

- De integratie van Suriname in de Caricom en/of andere economische handelsblokken;
- Totstandkoming van de Single Economy (Caricom);
- Operationalisering van de “Economic Partnership Agreement”;
- Uitvoering van het DOHA-ontwikkelingsagenda (WTO);
- Operationalisering van de “Free Trade Area of the Americas”.

Enkele voorgenomen maatregelen:

- De participatie in voor Suriname relevante integratieprocessen, met o.a. als indicator de toetreding tot CSME in 2008;
- De harmonisatie van de wetgeving op fiscaal en monetair beleid, waarvan de afkondiging voor 2008 moet plaatsvinden;
- Het ontwikkelen van een link tussen de handels- en industriële infrastructuur en de handelsliberalisatie en de afbouw van subsidies;
- De harmonisatie van de fiscale wetgeving en het beleid op de gebieden: landbouw, diensten, openbare aanbestedingen.

4.2 Het sectoraal beleid

De setoren huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg en de agrarische sector zijn de vier sectoren waarvoor beleidsplannen ontwikkeld zijn.

Het huisvestingsbeleid

Het algemeen doel van het beleid voor de sector huisvesting is het bereikbaar maken van betaalbare en kwalitatieve huisvesting voor alle huishoudens in Suriname.

Het beleid voor de periode 2006-2011 omvat maatregelen die gericht zijn op het oplossen van de vier belangrijkste knelpunten in de sector huisvesting, te weten:

- De beschikbaarheid van en de toegang tot financiële middelen;
- De beschikbaarheid van bouw- en woonrijpe grond;
- De organisatie van de sector;
- De efficiëntie en effectiviteit binnen de sector.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn de volgende:

- Het ontwikkelen van bouwgrond;
- Het stimuleren van particuliere woningbouwprogramma's;
- Middels training en scholing stimuleren van vernieuwing en innovatie in materiaalgebruik, bouwmethoden en woningconcepten. In dit kader zal een kwaliteitsinstituut en voorlichtingscentrum worden opgezet;
- Het instellen van een Nationale Habitat Commissie, deze zal belast worden met het ontwikkelen alsook het coördineren van de uitvoering van voorstellen die gericht zijn op verbetering van leef- en woonomgevingen;
- Continuering van de zogenaamde 7% regeling van de algemene banken;
- De rol van de Stichting "Low Income Shelter Program" (LISP) zal worden uitgebouwd; De activiteiten van de LISP worden gefinancierd uit middelen die voortvloeien uit een leenovereenkomst tussen de staat en de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB).

De regering gaat ervan uit dat implementatie van het beleid voor de sector huisvesting zal bijdragen aan groei van het BBP, met name het aandeel van de constructie sector, groei van de werkgelegenheid, verbetering van de vermogensvorming en de ontwikkeling van de kapitaalmarkt.

Het beleid voor de sector onderwijs

Aan het beleid voor de sector onderwijs liggen vier basisdoelstellingen ten grondslag, te weten:

1. Een effectief en efficiënt onderwijssysteem;
2. Een rechtvaardig onderwijssysteem, dat gelijke kansen biedt aan iedereen;
3. Een educatiesysteem dat diensten aanbiedt die voldoen aan vastgestelde kwaliteitsstandaarden.
4. Een internationaal concurrerende beroepsbevolking.

Bij de formulering van het beleid voor de sector onderwijs zijn de knelpunten in het onderwijs en de vooruitzichten met betrekking tot ontwikkeling van het menselijk kapitaal als uitgangspunten gehanteerd. Belangrijke aandachtspunten binnen het beleid zijn kennis als productie factor, het proces van continu leren, onderzoek, de rol van de universiteit in het kader van de realisatie van duurzame ontwikkeling, de school als centrum voor gemeenschapsontwikkeling, de toegang tot onderwijs (in het bijzonder voor kinderen in rurale gebieden en het binnenland en leerlingen met een handicap).

Ter realisatie van eerder genoemde doelstellingen zullen onder andere de volgende maatregelen worden uitgevoerd:

- Het opzetten van een adequaat beurzenstelsel voor het secundair en tertiair onderwijs;
- Uitbreiding van de toegang tot internet en de benutting van ICT voor educatieve doeleinden;
- Bevorderen van de ontwikkeling van de mogelijkheden voor “distance learning”;
- Institutionele versterking van het het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling, op basis van de kerntaken van genoemd ministerie;
- Invoering van een nieuw onderwijsstructuur, evaluatie en aanpassing van bestaande curricula;
- Hervorming van de onderwijsadministratie;
- Het stimuleren van de algehele ontwikkeling van kinderen tussen 0 tot 8 jaar (“early childhood development”);
- Reorganisatie, renovatie, rehabilitatie en het bouwen van scholen;
- Versterking van de samenwerking met regionale en andere internationale instituten op het gebied van onderwijs.

Het beleid voor de sector gezondheidszorg

De nationale strategie voor hervorming en verbetering van de gezondheidszorg in Suriname is gericht op het bevorderen van een geïntegreerd en duurzaam systeem van kwalitatief goede en effectieve gezondheidszorg dat toegankelijk is voor de gehele bevolking. Het uiteindelijke doel welke hierbij wordt nagestreefd is het verbeteren van de gezondheidsstatus van de huidige en toekomstige bevolking van Suriname.

Bij de formulering van het beleid voor de sector gezondheidszorg is gezondheid als basis voor duurzame ontwikkeling als uitgangspunt gehanteerd. Hierbij is onder andere het verband tussen gezondheid en de factor arbeid in beschouwing genomen. Daling van de arbeidsproductiviteit en het verlies van het vermogen om te werken als gevolg van slechte gezondheid vormen in dit kader belangrijke aandachtspunten.

Enkele voorgenomen maatregelen zijn de volgende:

- Verbetering van het aanbod, de kwaliteit en de toegankelijkheid van de eerste lijn curatieve en preventieve gezondheidszorg;
- Het tot stand brengen van een algemene ziektekostenverzekering;
- Verbeteren van de kwaliteit en efficiency van ziekenhuiszorg;
- Intersectorale beïnvloeding van de gezondheid door activiteiten op het gebied van voedselproductie, drinkwatervoorziening, sanitair, milieubescherming, basisonderwijs, huisvesting en werkgelegenheid;
- Het beschikbaar hebben van voldoende gekwalificeerd kader op medisch, paramedisch en administratief vlak;
- De beheersing van de kosten van de gezondheidszorg;
- Modernisering van de geneesmiddelen wetgeving.

Het beleid voor agrarische sector

Aan het beleid voor de agrarische sector liggen drie hoofddoelstellingen ten grondslag, namelijk:

1. Het garanderen van de beschikbaarheid van voldoende gezond en veilig voedsel voor de bevolking;
2. Het scheppen en in stand houden van werkgelegenheid en de mogelijkheid voor het genereren van inkomen, ter bestrijding van armoede;
3. Het bevorderen van de export.

Ter realisatie van bovengenoemde doelstellingen zullen de volgende maatregelen worden getroffen/programma's worden uitgevoerd:

- Onderzoek, voorlichting en onderwijs;
- Verbetering van de organisatiegraad binnen de sub-sectoren visserij, rijst, groente fruit en sierteelt;

Bijlage 1:

Tabel 3.3: Het aantal arbeidsplaatsen bij grote bedrijven per bedrijfstak, 1993-2004

	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	13000	13378	13303	12472	12375	11386
<i>Mijnbouw</i>	3290	3335	3477	3496	3269	2999
<i>Fabricage</i>	9880	10585	10582	9843	9280	8505
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	1941	1882	1845	1662	1675	1613
<i>Constructie</i>	2320	2425	2585	3000	3469	4688
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	12746	13014	13387	13642	13875	14374
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	3390	3337	3348	3294	3205	3100
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	2578	2625	2757	2703	2755	3100
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	3610	3441	3576	3563	3572	3701
<i>Overheid</i>	36561	34392	33920	32700	32725	33649
Totaal	89316	88415	88782	86374	86200	87115

	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	11163	11,646	10893	9386	9634	10865
<i>Mijnbouw</i>	2484	2424	2180	2095	2191	3018
<i>Fabricage</i>	8040	7700	7436	7729	7645	7505
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	1621	1698	1676	1613	1576	1549
<i>Constructie</i>	5047	5752	5788	5824	7108	7816
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	14390	13710	13671	14448	15649	15256
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	2730	2746	2665	2812	2749	2789
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	2765	2716	2754	2725	2749	2709
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	3789	3852	3904	3933	3950	4088
<i>Overheid</i>	33533	34206	34928	35310	35389	35830
Totaal	85562	86450	85895	85875	88640	91425

Bron: Stichting Algemeen Bureau voor de Statistiek

Bijlage 2:

Tabel 3.4: Het relatief aandeel van de economische sectoren in het totaal aantal arbeidsplaatsen bij grote bedrijven, 1993-2004

	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	14.6	15.1	15.0	14.4	14.4	13.1
<i>Mijnbouw</i>	3.7	3.8	3.9	4.0	3.8	3.4
<i>Fabricage</i>	11.1	12	11.9	11.4	10.8	9.8
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	2.2	2.1	2.1	1.9	1.9	1.9
<i>Constructie</i>	2.6	2.7	2.9	3.5	4.0	5.4
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	14.3	14.7	15.1	15.8	16.1	16.5
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	3.8	3.8	3.8	3.8	3.7	3.6
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	2.9	3	3.1	3.1	3.2	3.6
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	4	3.9	4.0	4.1	4.1	4.2
<i>Overheid</i>	40.9	38.9	38.2	37.9	38.0	38.6
Totaal	100	100	100.0	100	100.0	100

	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
<i>Landbouw , Veeteelt en Visserij</i>	13	13.5	12.7	10.9	10.9	11.9
<i>Mijnbouw</i>	2.9	2.8	2.5	2.4	2.5	3.3
<i>Fabricage</i>	9.4	8.9	8.7	9.0	8.6	8.2
<i>Gas, Water en Electriciteit</i>	1.9	2.0	2.0	1.9	1.8	1.7
<i>Constructie</i>	5.9	6.7	6.7	6.8	8.0	8.5
<i>Handel, restaurants en Hotels</i>	16.8	15.9	15.9	16.8	17.7	16.7
<i>Transp., Opsl., en Comm.</i>	3.2	3.2	3.1	3.3	3.1	3.1
<i>Financiële instituten, woon- en comm. Diensten</i>	3.2	3.1	3.2	3.2	3.1	3.0
<i>Gem., Soc., en Pers. Diensten</i>	4.4	4.5	4.5	4.6	4.5	4.5
<i>Overheid</i>	39.1	39.6	40.7	41.1	39.9	39.2
Totaal	100	100	100.0	100.0	100	100

Bron: Stichting Algemeen Bureau voor de Statistiek

Geraadpleegde Literatuur

Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Landelijke Resultaten Volume II*, 2005, Paramaribo.

Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Districtsresultaten Volume I*, 2006, Paramaribo.

Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Districtsresultaten Volume II*, 2006, Paramaribo.

Dammert A. C., *Policy Note Labor Market and Institutions in Suriname*, 2005.

Perez-Calle F. and Saavedra J., *Suriname Poverty and Social Safety Net Assessment*, 2005,

International Monetary Fund, *2005 Article IV Consultation-Staff Report*, 2006, Washington DC.

International Monetary Fund, *Suriname: Selected Issues, 2005*, Washington DC.

Ministerie van Financiën, *Financiële Nota 2005*, 2004, Paramaribo.

Ministerie van Planning en Ontwikkelingssamenwerking, *Het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2006-2011*, 2006, Paramaribo.

Ministerie van Volksgezondheid, *Meerjaren Sectorplan Gezondheidszorg 2004-2008*, 2004, Paramaribo.

Programma Mundial del Empleo, *Suriname: Policies To Meet The Social Debt*, 1992, Santiago de Chile.

Projectteam Agrarische Sectorplan, *Agrasche Sectorplan*, 2004, Paramaribo

Stichting Planbureau Suriname, *Macro-Economische Verkenningen 1999-2003*, 2004, Paramaribo

United Nations Country Team in Suriname, *Suriname MDG Baseline Report*, 2004, Paramaribo.